

Пенсійна реформа та чому як і вона стосується українців

В Чеській республіці йде активна підготовка до пенсійної реформи, яка пройде в кілька етапів, починаючи вже з жовтня 2024 року й завершиться аж в 2035 році.

Як відомо, в Чехії, як і в Україні, діє так звана - солідарна пенсійна система пенсійного забезпечення, коли працюючі (як наймані працівники так й самозайняті), сплачують внески до пенсійної системи, фінансуючи пенсії своїх співгромадян що вийшли на пенсію. Однак, через зростання середньої тривалості життя населення а, отже через збільшення кількості людей пенсійного віку - зростає потреба в регулюванні системи пенсійного забезпечення, яка вже на порозі негативного тренду й має перспективу погіршення ситуації в довгостроковому, часовому горизонті. Крім того, зниження темпів росту економіки та інфляція, причиною якої є до речі й російсько-українська війна, призводить до браку коштів для підтримання того рівня пенсій, включаючи й валоризацію, до яких чеське суспільство вже звикло.

Натомість, система пенсійного страхування завершила 2023 рік з найвищим за всю історію дефіцитом у майже 73 мільярди чеських крон. Це приблизно 1% ВВП Чехії. Якби реформа не була прийнята, падіння склало б 5% ВВП.

Отже, основними причинами пенсійної реформи є: низькі темпи економічного розвитку країни, суттєвий дефіцит пенсійних коштів, доволі висока інфляція та старіння нації. При цьому, метою реформи є не тільки впорядкування поступового збільшення віку виходу на пенсію але й необхідності змін в обмеженні дострокових пенсій, в питаннях коригування страхування самозайнятих осіб, в уповільненні зростання нових пенсій та інших. Усі ці заходи є частиною урядової пропозиції пенсійної реформи.

Як та коли буде реформовано: пенсійний вік, розмір пенсії, валоризацію?

Насамперед, шлях до раннього виходу на пенсію стане ще складнішим. Уже з жовтня 2024 року посилюються умови та права стосовно дострокового виходу на пенсію. Так, замість нинішніх 35 років для призначення дострокової пенсії людям доведеться працювати не менше 40 років. Крім того, окремі періоди страхування, наприклад, період навчання, тепер будуть зараховуватися лише на 80% з цього періоду. Мета, очевидна – суттєво скоротити кількість тих, хто звертається до пенсійної системи раніше встановленого терміну.

Через те, що за останні два десятиріччя, розрив між пенсійним стажем чоловіків і жінок збільшився на три з половиною роки а жінки між тим - живуть на пенсії на дев'ять років довше, ніж чоловіки, майбутня реформа покликана усунути цей розрив між ними. У майбутньому ж пенсійний вік буде прив'язаний до очікуваної тривалості життя в 50 років й поступово буде збільшуватись. Однак, перше підвищення віку має торкнутися людей 1966 року народження а вікове обмеження буде збільшуватися лише на один місяць на рік, а не на два місяці, як влада пропонувала раніше.

З 2026 року новопризначені пенсії мають зростати повільніше. Мета - знизити їх рівень на 8% порівняно з нинішнім станом. Коефіцієнт заміни буде поступово зменшуватися на 3%. Це буде досягнуто шляхом урахування меншого заробітку та періоду пенсійного страхування при обрахуванні пенсії. При цьому, гарантований розмір пенсії після досягнення мінімального пенсійного страхового стажу значно зросте і становитиме 20% від середньої заробітної плати. Крім того, базовий розмір і мінімальний відсотковий розмір усіх пенсій буде однаковим і буде складати 10% від середньої заробітної плати. Якщо сьогодні хтось ще отримує нижчу пенсію, то її підвищать до цього рівня. Звичайно, що низка пільг залишиться й відносно жінок, які народили дітей та від їх кількості, й відносно пенсії для вдів та вдівців тощо.

Відбудуться й зміни стосовно пенсійних накопичень, які діють в Чехії. Так, в 2024 році відбудуться значні зміни у цій сфері. В цілому, передбачається збільшення державної допомоги й більші податкові пільги але й пенсіонерам загрожує посилення правил. Головна мета змін - мотивувати людей робити більші вклади і тим самим покращувати своє пенсійне забезпечення. Це має на меті: збільшення мінімального вкладу для отримання права на державну допомогу до 500 чеських крон на місяць, збільшення найвищої державної допомоги до 340 крон на місяць; збільшення мінімального терміну накопичення до 10 років. При цьому, вищі податкові пільги, до 48 000 чеських крон, можна вирахувати з податкової бази. Й, ще - планується припинення виплати державної допомоги особам, які отримують пенсію за віком.

Нове законодавство набуде чинності з 2025 року а перше підвищення віку торкнеться людей, які народились, як вже згадувалось в 1966 році. Отже тим, хто народився до кінця 1965 року, вік виходу на пенсію - не зміниться.

Ще однією метою пенсійної реформи є те, щоб люди проводили на пенсії в середньому від 21 до 22 років, тоді як сьогодні в середньому це менше 24 років. Крім того, реформа покликана скасувати нинішню практику, коли кожні 5 років уряд переглядає пенсійний вік і вирішує, підвищувати його чи ні. В майбутньому все має відбуватися без втручання політиків, що також має підвищити передбачуваність майбутніх пенсій. Однак, це вже інша тема.

Що важливо знати стосовно пенсійної реформи українцю

Як й кожен іноземець, який проживає та працює в Чеській Республіці, громадяни України мають право на пенсійне забезпечення в цій країні. Звичайно, що мова йде виключно про тих, хто працює легально, сплачує податки, зареєстрований в ČSSZ - органах соціального забезпечення Чехії та є платником соціального страхування (не плутати із «здратовкою» - медичним страхуванням).

Згідно з даними Управління праці Чеської Республіки, станом на кінець липня 2024 року в Чехії працювало 131 072 особи з України з тимчасовим захистом (переважно жінки, яких було 81 409 або 62%). Серед іноземців, які тривалий час проживають у Чехії, переважають громадяни України, яких у серпні нарахували аж 559 836 осіб. Отже, питання пенсійного забезпечення можуть стосуватись переважної кількості з них.

Натомість, взаємини у сфері соціального забезпечення та, відповідно, взаємного визнання страхового стажу, призначення пенсій, різного роду матеріальних допомог тощо – регулюються міждержавним Договором між Україною та Чеською Республікою про соціальне забезпечення, який було підписано у липні 2001 року (діє з квітня 2003 року), в Києві. Саме цим документом визначено, що «на працівників будуть поширюватися правові норми тієї Договірної Сторони, на території якої здійснюється їхня трудова діяльність».

Отже, страховий стаж (період в якому працюючий або само зайнятий здійснює трудову діяльність) ведеться окремо кожною країною, де фактично й працює (здійснює трудову діяльність) громадянин України. При цьому, оформлення пенсії, як в Україні так і в Чеській республіці можливе після виконання двох умов: наявності необхідного трудового стажу та досягнення пенсійного віку (з врахуванням особливостей, які діють в кожній країні). Так громадянин України, який має право на пенсійне забезпечення - може звернутись до органів соціального забезпечення Чеської республіки при наявності 35-річного стажу та при досягненні 65 річного віку. Навіть при відсутності необхідного, 35-ти річного стажу, пенсія буде призначена (хоч і суттєво менша), з врахування саме періоду, за який здійснювались соціальні внески.

Більше того, при нарахуванні пенсій громадянину України, ČSSZ буде офіційно звертатись із запитом щодо наявності стажу соціального страхування заявника до Пенсійного Фонду України, з метою підтвердження «українського стажу» працюючого, якщо той легально працював у країні походження. При цьому, кошти «української пенсії», якщо така буде призначена Україною, Чеська республіка не отримає а отже й виплачувати, заявнику-громадянину України - не має можливості.

Через це, громадянин України, перебуваючи в Чеській республіці, незалежно від виду дозволу на перебування/проживання та будучи легально працевлаштованим в останній - повинен дбати про вчасне та повне внесення (працедавцем) сум соціального страхування, яке як правило виплачується з фонду заробітної плати (так звана «груба мзда»). Більше того, не буде зайвим зберігати всі документи (контракти, трудові договори, «виплатні паски» тощо), які можуть в майбутньому стосуватись підтвердження працевлаштування та роботи на ту чи іншу юридичну особу чи виконання робіт й надання послуг в статусі само зайнятої особи).

Вищевказане є важливим й в разі, якщо громадянин України, назавжди виїде з Чеської республіки, в тому числі повернеться на батьківщину й там продовжить трудову діяльність, саме через те, що документи отримані ним в Чехії – стануть підтвердженням не тільки його легального працевлаштування в останній але й будуть підставою для зарахування страхового стажу та нарахування пенсії вже в Україні (яка теж керуватиметься вищенаведеним Договором між нашими країнами).

Підготував Ю.Ключівський,
керівник IASEED,
Прага, жовтень 2024